

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
ФАКУЛЬТЕТ ІНФОРМАЦІЙНИХ І ПРИКЛАДНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ ТА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

«Громадянська освіта»
Навчально-методичний посібник

Вінниця 2023 р.

Автор

Окуньовська Юля Вікторівна, к.політ.н., доцент кафедри політології та державного управління Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Навчально-методичний посібник розроблено на основі програми курсу «Громадянська освіта». Містить програму курсу, зміст семінарських занять, тематику самостійних робіт, опис проектної роботи, списки рекомендованої літератури, що може бути використана для підготовки до семінарських занять, модульних робіт.

Окуньовська Ю.В. Навчально-методичний посібник курсу «Громадянська освіта». Вінниця, 2023. 20 с.

Рецензенти:

Микола ПРИМУШ – доктор політичних наук, професор кафедри політології та державного управління Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Олена ЧАЛЬЦЕВА – доктор політичних наук, доцент кафедри політології та державного управління Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Затверджено рішенням засідання кафедри політології та державного управління Донецького національного університету імені Василя Стуса, протокол №1 від «23» серпня 2023 р.

Затверджено Вченою радою факультету інформаційних і прикладних технологій Донецького національного університету імені Василя Стуса, протокол № 1 від «28» серпня 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
------------	---

ТЕМА 1: Основи демократичного врядування.....	5
ТЕМА 2: Формування суспільства й держави. Принципи демократії.....	6
ТЕМА 3: Права людини.....	7
ТЕМА 4: Міжнародні конвенції та пакти про права людини.....	8
ТЕМА 5: Конституціоналізм, ліберальна демократія та їх розвиток в Україні.....	9
ТЕМА 6: Механізми демократії в Україні.....	10
ТЕМА 7: Характеристики громадянського суспільства.....	11
ТЕМА 8: Громадянське суспільство у демократичних реформах у країнах Східної Європи.....	12
ТЕМА 9: Виклики, пов'язані з громадянським суспільством.....	13
ТЕМА 10: Громадянство і демократія.....	14
ТЕМА 11: Типи громадян.....	15
ТЕМА 12: Активні громадяни.....	16
ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ.....	17
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ.....	18
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	19

ВСТУП

Дисципліна «Громадянська освіта» викладається для здобувачів вищої освіти усіх освітніх програм та спеціальностей ступеня вищої освіти «Бакалавр».

«Громадянська освіта» спрямована на формування навичок участі, комунікацій та громадянських ставлень, що формують політичну та правову культуру і свідомість. Під час вивчення цього курсу окремо формуються ставлення, що пов'язані з участю громадян у демократії а саме: здатність мислити критично, поважати різноманітність та мультикультурність, сповідувати толерантність до поглядів та стилів життя інших громадян, бути залученим у громадське життя, впливати на процеси прийняття рішень, поважати та захищати права людини, виконувати поставленні завдання та діяти на основі етичних міркувань.

Громадянська освіта спрямована на формування активних, свідомих та відповідальних громадян, які мають розуміння своїх прав і обов'язків, беруть участь у громадському житті, розвивають демократичні цінності та сприяють побудові правової держави. Громадянська освіта в Україні спрямована на формування громадянських компетенцій, що мають активізувати активну політичну та соціальну позицію.

Навчально-методичний посібник з дисципліни «Громадянська освіта» включає в себе основні теми курсу та питання до них, критерії оцінювання та опис інтерактивних вправ. Даний курс допомагає здобувачам вищої освіти актуалізувати свої знання з історії демократії, а й краще оволодіти темами: конституціоналізму, прав людини, політичних партій та громадянського суспільства.

Мета курсу «Громадянська освіта» має на меті поглибити знання змісту матеріалу; надати здобувачам можливості практикувати навички, пов'язані з ефективною громадською діяльністю.; сприяти розвитку ставлень, що є основою відповідальної участі громадян у суспільних процесах.

Дисципліна «Громадянська освіта» є частиною проекту «Демократія від теорії до практики», що реалізується в Україні за підтримки Міжнародної фундації виборчих систем (IFES).

Згідно з Методичними рекомендаціями Міністерства освіти і науки України щодо розроблення стандартів вищої освіти (зі змінами відповідно до Наказу МОН №584 від 30.04.2020, цей курс допомагає студентам розвинути одну з найважливіших компетентностей, передбачену методичними рекомендаціями Міністерства освіти і науки України, для здобуття студентами ступеня освіти «Бакалавр»: здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ТЕМА 1: ОСНОВИ ДЕМОКРАТИЧНОГО ВРЯДУВАННЯ.

План семінарського заняття

1. Аналіз основних теоретиків демократичного врядування: Т Гоббс, Ж.Ж. Руссо, Д. Локк.
2. Формування держави та суспільства.
3. Принципи держави.

Інтерактивні вправи

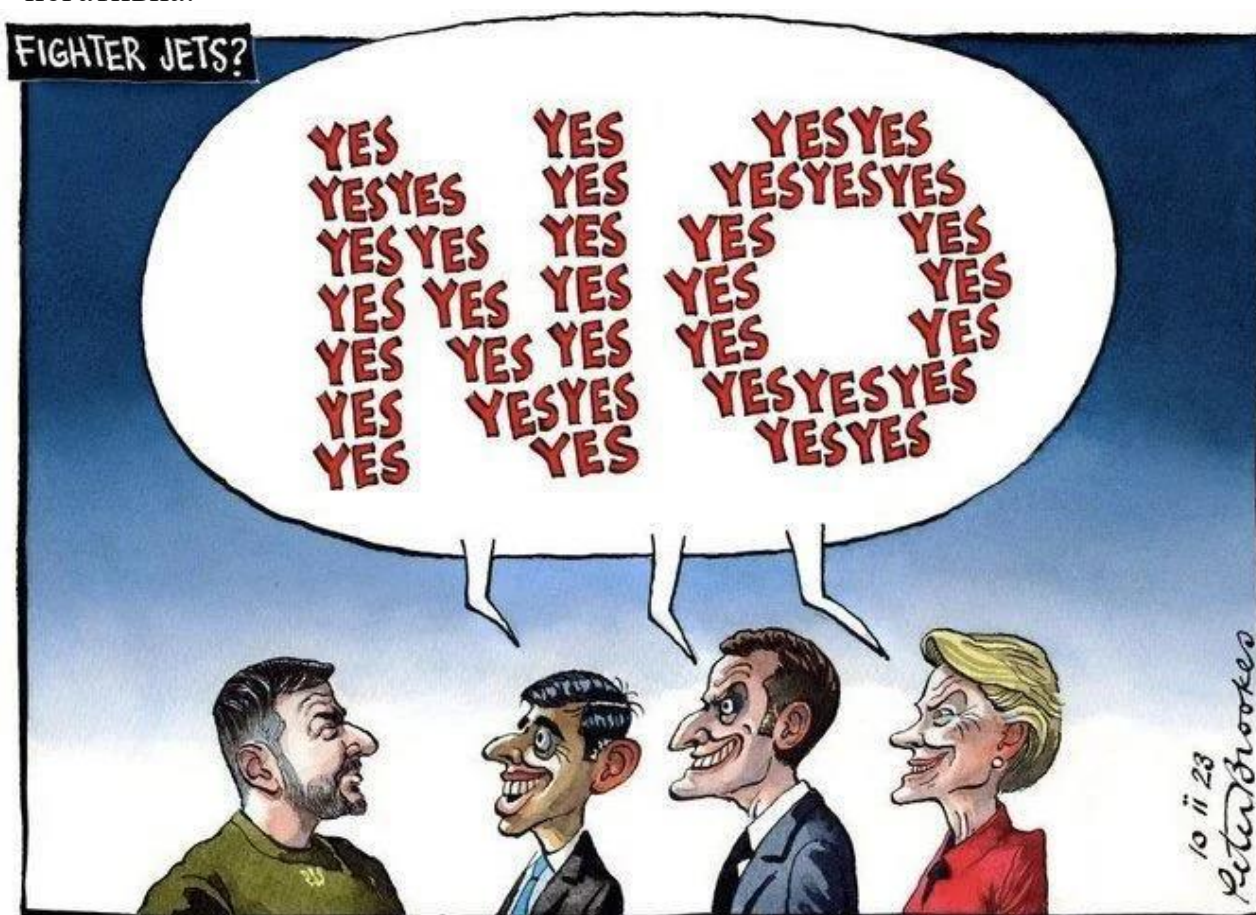
1.Карикатири. Здобувачам при підготовці семінарського заняття, необхідно підготувати карикатуру та зробити її аналіз , що має розкрити важливу проблему сучасного суспільства: з урахування функціонування державних органів влади, місцевого самоврядування, громадянського суспільства.

Наприклад:

Назва карикатури: Винищувачі.

Джерело: The Times

Проблема: Лідери європейських держав в особистих розмовах погоджують передачу Україні винищувачів F-16, проте, як колективний захід їхня відповідь – негативна.

2. Ігрове шоу «Освічений власний інтерес».

Здобувачі вищої освіти сідають у пари та слухають умови шоу. Після чого здобувачам зачитується ситуація і надається 10 хвилини на обговорення варіантів з своїм партнером. Заключна частина – аналіз варіантів та визначення, літерів гри. Рефлексія.

Матеріали для самостійного опрацювання

- ⇒ Томас Гоббс: «Війна всіх проти всіх».
- ⇒ Жан-Жак Руссо: «Загальна воля».

- ⇒ Джон Локк: «Раціональні люди».
- ⇒ Шарль Монтеск'є «Про дух законів».
- ⇒ Алексіс Токвіль «Демократія в Америці»

ТЕМА 2: ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬСТВА Й ДЕРЖАВИ. ПРИНЦИПИ ДЕМОКРАТІЇ.

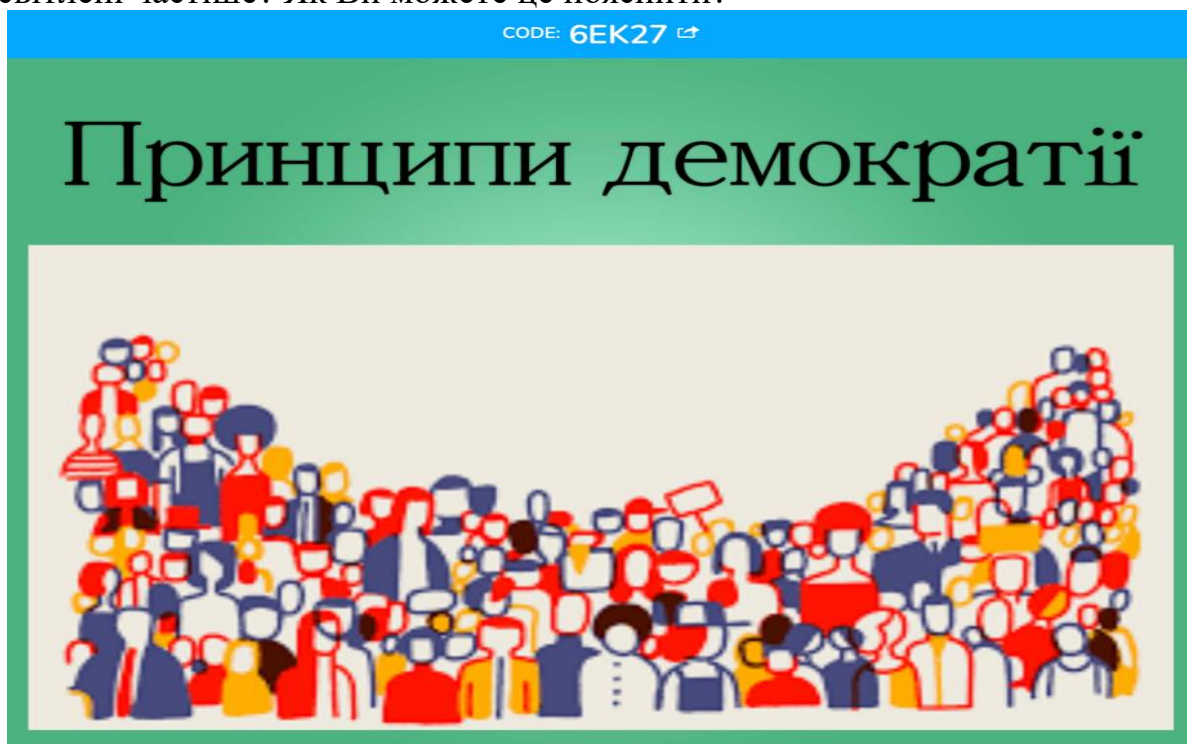
План семінарського заняття

1. Функції держави.
2. Аналіз принципів демократії .
3. Сучасна демократія

Інтерактивні вправи

Вправа «Прогулянка галереєю» відбувається у програмі Nearpod <https://app.nearpod.com/?pin=6ek27>

Здобувачі мають переглядаючи зображення назвати та охарактеризувати, що за принцип демократії тут схований. Всього буде зашифровано 14 зображень. При аналізі зображень потрібно відповісти на питання: Які саме принципи були висвітлені частіше? Як Ви можете це пояснити?

Матеріали для самостійного опрацювання

У підручнику для здобувачі «Демократія: від теорії до практики. Підручник курсу. Видання друге, доповнене» представлені 6 сценаріїв розвитку окремих держав (ст.32-43), проте з порушенням демократичних принципів. Використайте приклади із різних країн світу та різних епох та надайте коротку довідку проте , як відмінності в урядуванні й участі громадян можуть сприяти розвитку демократії або гальмувати його.

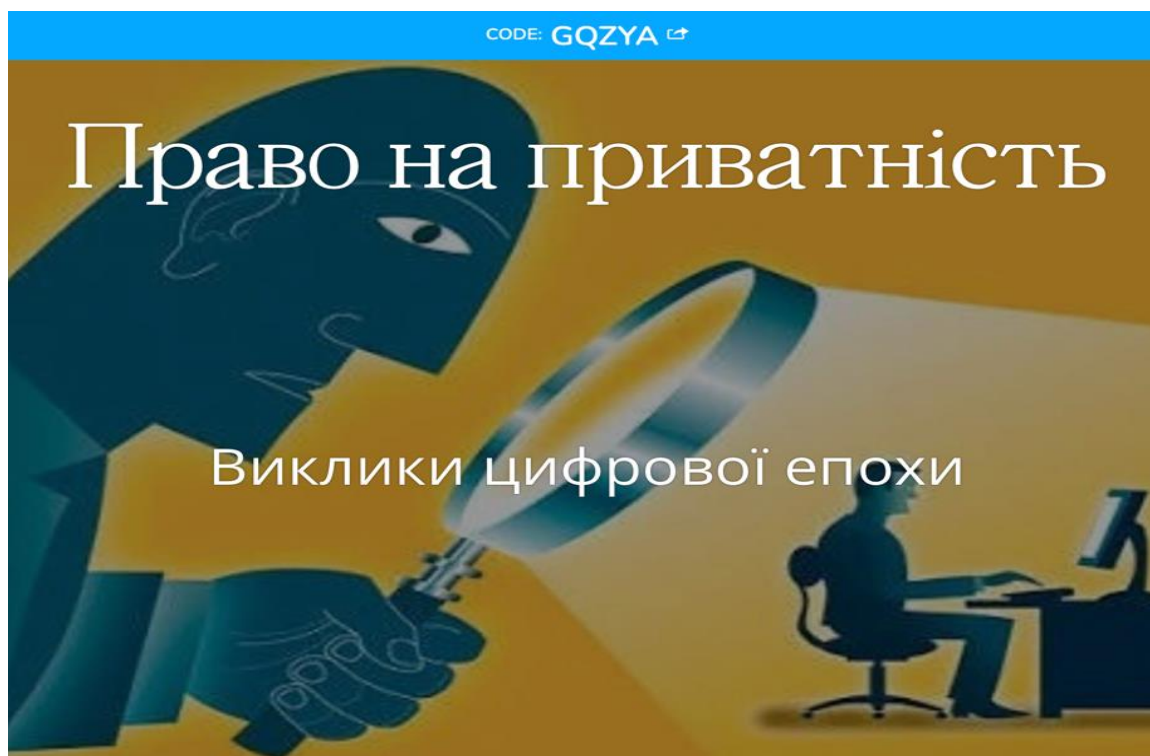
ТЕМА 3: ПРАВА ЛЮДИНИ.

План семінарського заняття

1. Генеза прав людини.
2. Права людини, що захищає ООН.
3. Аналіз «Загальної декларації прав людини».
4. Права людини в Україні.

Інтерактивні вправи

Вправа «Право на приватність у цифрову епоху» відбувається у програмі Nearpod <https://app.nearpod.com/?pin=gqzya>.

Після завершення вправи здобувачі обґрунтовують свої попередні вибрані варіанти відповідями на наступні питання:

- ⇒ Люди повинні мати повне право на приватність в онлайн-середовищі.
- ⇒ Уряд повинен мати можливість моніторити використання онлайн-простору, щоб відстежувати загрози для національної безпеки.
- ⇒ Використання камер спостереження в публічних місцях не є порушенням права на приватність.
- ⇒ Відстеження пересування людей через використання мобільних телефонів є валідним інструментом для правоохоронних органів.

Матеріали для самостійного опрацювання

Здобувачам вищої освіти необхідно знайти інформацію про позитивні та негативні права: аналіз, приклади, застосування.

Як порушаються права людини під час воєнного стану? Здобувачі шукають матеріали: фото, відео, документи, що демонструють порушення прав людини.

ТЕМА 4: МІЖНАРОДНІ КОНВЕНЦІЇ ТА ПАКТИ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ.

План семінарського заняття

1. Захист прав людини.
2. Конвенція про захист прав людини й основних свобод.
3. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок.
4. Конвенція про права дитини.
5. Рамкова конвенція про захист національних меншин.
6. Конвенція про права осіб з інвалідністю.

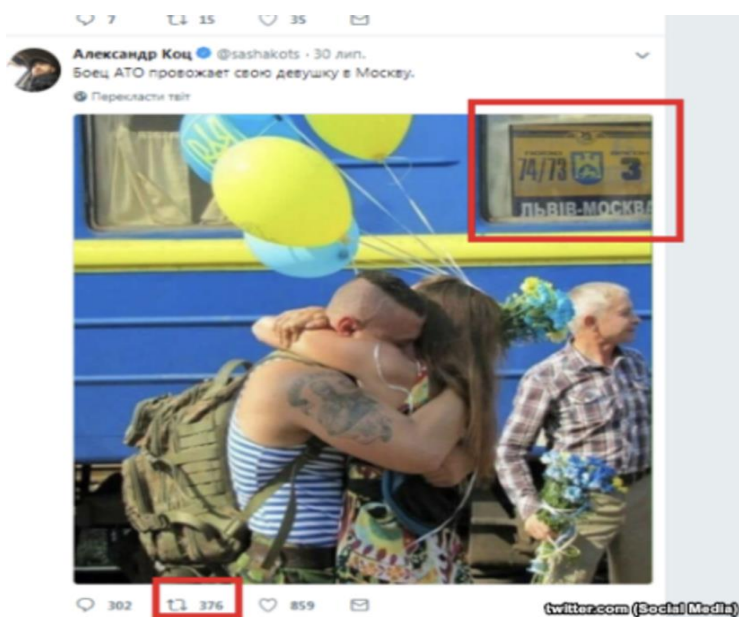
Інтерактивні вправи

Вправа «Відповідальне споживання інформації у цифрову епоху» має на меті:

- ⇒ розвинути навички цифрової грамотності,
- ⇒ проаналізувати важливість навичок цифрової грамотності,
- ⇒ створити для кожного студента план відповідального користування цифровими ЗМІ.

Здобувачам вищої освіти роздаються медійні меми. Здобувачі спочатку розглядають фейковий мем, описують його, звертають увагу до деталей, та відповідають на запитання:

- ⇒ Що ви бачите на картинці?
- ⇒ Як ви думаєте, як цю картинку інтерпретували інші? Подумайте, які реакції вона викликала в Росії та Україні?

Джерело: <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/21587/2018-08-06-foto-iz-biytsem-ato-yakyy-provodzhaie-divchynu-v-moskvu-feyk/>

Викладач знайомить здобувачів вищої освіти з найпоширенішими тактиками поширення фейків:

- ⇒ Клікбейт – інтернет-контент, посилання та медіа, основна ціль яких полягає в тому, щоб привернути увагу та мотивувати користувача натиснути на посилання.
- ⇒ Новини, що демонструють сильну упередженість.
- ⇒ Вигадані новини.

Матеріали для самостійного опрацювання

Здобувачі вищої освіти самостійно опрацьовують тему «Механізми захисту прав людини» та виконують вправу «Механізми захисту прав людини в Україні». Матеріал до вправи знаходиться у Підручнику курсу. Видання друге, доповнене» (ст.96).

Здобувачам необхідно підготувати інформацію про повноваження Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в умовах війни у формі: фото, відео, презентаційних матеріалів.

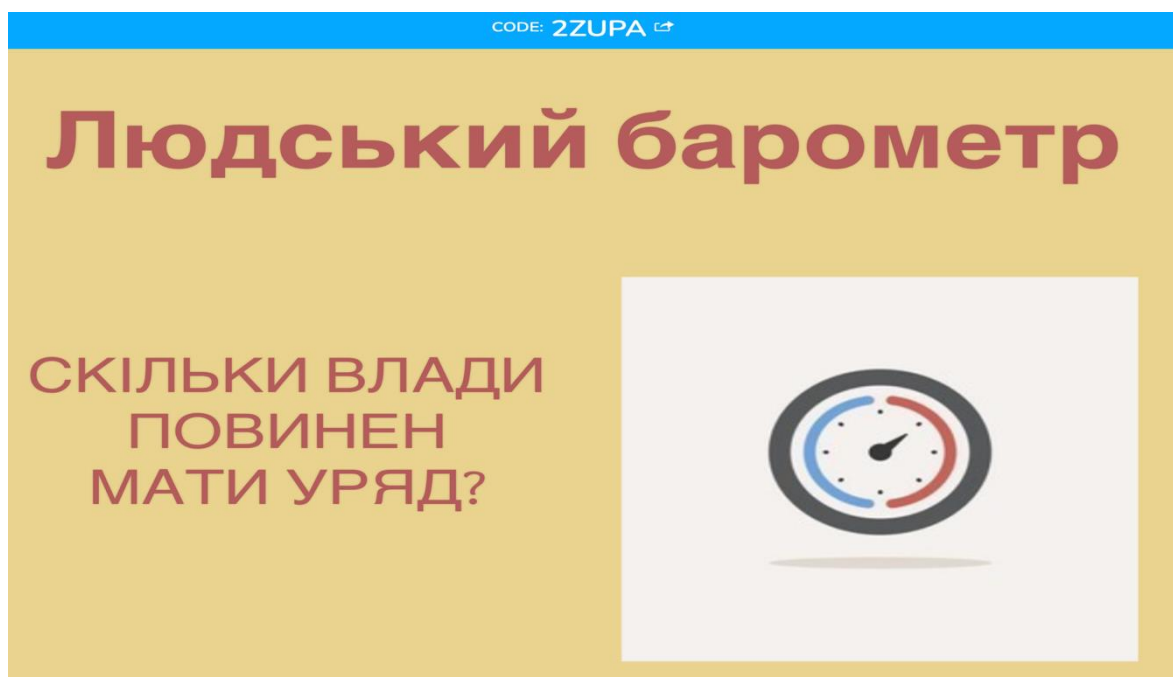
ТЕМА 5: КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ, ЛІБЕРАЛЬНА ДЕМОКРАТІЯ ТА ЇХ РОЗВИТОК В УКРАЇНІ.

План семінарського заняття

1. Конституції та держава.
2. Конституційні демократії.
3. Конституціоналізм в Україні.
4. Сучасний стан українського конституціоналізму.

Інтерактивні вправи

Вправа «Людський барометр. Скільки влади повинен мати уряд?» відбувається у програмі Nearpod <https://app.nearpod.com/?pin=2zupa>. Здобувачі під час вправи формують свої погляди на проблему, твердження, питання або дію. Далі здобувачі обирають ту відповідь, яка найкраще відображає цей погляд. Варіанти відповіді зазвичай наступні: постійно, іноді, рідко і ніколи.

Здобувачі мають пояснити причини свого рішення під час виконання самої вправи або під час її групового обговорення.

Матеріали для самостійного опрацювання

Здобувачі аналізують конкретний приклад «Уроки історії: від демократії до тоталітаризму». Текст прикладу представлений у розділі 3 Підручника у «Вправі 1. Уроки історії: від демократії до тоталітаризму» (ст. 112-114), тому здобувачі можуть працювати з підручником. Питання для аналізу вправи:

1. Визначте демократичні риси Веймарської республіки та обговоріть, яким чином вони мали забезпечити стабільну демократію.
2. Визначте дії, які Гітлер та нацистська партія використовували для послаблення демократії та, зрештою, формування диктатури.
3. Обговоріть, які умови зробили прихід нацистів до влади можливим.
4. Яким чином запропонований приклад демонструє необхідність збалансовувати незалежність та підконтрольність органів влади?
5. Далі обговоріть ситуацію або подію в Україні, яка може загрожувати розвитку стабільної демократії.
6. Опишіть дії, які можуть бути зроблені для подолання загрози.
7. Підготуйтеся поділитися своїм прикладом з групою.

ТЕМА 6: МЕХАНІЗМИ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ.

План семінарського заняття

1. Адміністративно-територіальний устрій України.
2. Система державного врядування в Україні.
3. Система стримувань і противаг.
4. Вибори та політичні партії.
5. Формування партійної системи в Україні.

Інтерактивні вправи

Вправа: «Які функції політичних партій?» . Здобувачам необхідно записати функції політичних партій та обговорити їх. Проаналізувати текст та графіки, статті «Усе про програми партій в один клік. Експертний аналіз» (https://tvoemisto.tv/exclusive/obery_svoyu_partiyu_korotkyu_analiz_program_polit_syl_yaki_mozhut_potrapyty_v_radu_101760.html) щоб сформулювати бачення ситуації з політичними партіями в Україні. Свої висновки здобувачі мають нотувати.

Здобувачі вищої освіти мають:

- ⇒ Обдумати та покращити своє розуміння функцій, які політичні партії виконують у демократії.
- ⇒ Проаналізувати інформацію про політичні партії в Україні та порівняти їх із функціями політичних партій загалом.
- ⇒ Створити повідомлення про ситуацію з політичними партіями в Україні з метою інформування інших через соцмережі.

Матеріали для самостійного опрацювання

Під час самостійного опрацювання даної теми здобувам необхідно відповісти на наступні запитання:

- ⇒ Чи двопартійна система обмежує можливості людей робити вибір?
- ⇒ Чи двопартійна система надає занадто багато влади лідерам цих двох партій?
- ⇒ З іншого боку, чи сприяє ця система компромісу між існуючими фракціями в кожній партії, таким чином підтримуючи створення більш поміркованої партійної платформи?

- ⇒ Чи може багатопартійна система краще сприяти плюралізму думок?
- ⇒ Які переваги та недоліки багатопартійної системи?

ТЕМА 7: ХАРАКТЕРИСТИКИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.

План семінарського заняття

1. Визначення громадянського суспільства.
2. Умови для процвітання громадянського суспільства.
3. Культура довіри та співпраці.

Інтерактивні вправи

Вправа Дебати «Право на свободу об'єднань онлайн проти обов'язку уряду забезпечувати безпеку». На початку дебатов учасники ознайомлюються з резолюцією, що знаходиться у розділі 4 Підручника у вправі «Право на свободу об'єднань онлайн проти обов'язку уряду забезпечувати безпеку.» (ст. 13-16),

УЧАСНИКИ ДЕБАТІВ: Кожна сторона матиме можливість підготувати аргументи, які вони представ- лятимуть під час дебатов. Учасники дебатов повинні працювати спільно з членами їхньої команди, щоб розробити аргументи на захист призначеної позиції. Використовуйте робочий аркуш учасника дебатов, який допоможе вам при підготовці. (цей аркуш також зручно використовувати для нотаток під час дебатов та планування заперечення проти позиції).

ЖУРІ: члени журі повинні прочитати теоретичну частину та ознайомитися з аргументами, які можуть використовуватися сторонами дебатов (вони повинні бути обізнані з аргументами, щоб оцінити правильність та ефективність їх викладення дебатерами). Члени журі також повинні переглянути інструкції для оцінки дебатов. Оціночні аркуші можна використовувати для нотаток.

Після закінчення дебатов члени журі матимуть кілька хвилин для того, щоб переглянути свої нотатки та прийняти рішення. Кожен член журі повинен повідомити про своє рішення та обґрунтувати його.

Матеріали для самостійного опрацювання

Здобувачі вищої освіти готуються самостійно до виконання вправи «Свобода об'єднань і свобода вираження поглядів» у програмі Nearpod <https://app.nearpod.com/command?puid=8ec8dc29744a52d062db1decba42a6f33-1&sid=64f9474ed27006de03fdde4b3983c780&origin=My%20Library>.

Здобувачі мають сформулювати відповіді на наступні запитання:

- ⇒ Чому я маю цінувати право на свободу слова та об'єднань для інших?
- ⇒ Чи я вважаю, що певні групи повинні мати право організовуватися (створювати організацію, проводити мітинги та ін.), навіть якщо я не погоджуюся з їхньою позицією та цілями?
- ⇒ Чи захищатиму я право інших на проведення мирного мітингу, якщо я не погоджуюся з гаслом, під яким він проходить? Чому так або чому ні?

ТЕМА 8: ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО У ДЕМОКРАТИЧНИХ РЕФОРМАХ У КРАЇНАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ.

План семінарського заняття

1. Огляд історії громадянського суспільства в Європі.
2. Демократичні функції громадянського суспільства.
3. Функції громадянського суспільства.
4. Сила громадянського суспільства в демократичних реформах у країнах Східної Європи.

Інтерактивні вправи

Вправа «Мозаїка: Громадянське суспільство і демократичні реформи у країнах Східної Європи. Аналіз конкретного приладу».

Здобувачі заздалегідь мають прочитати чотири приклади, що містяться у розділі 4 підручника:

- ⇒ «Історія Польщі: рух «Солідарність»,
- ⇒ «Історія Чехії та Вацлав Гавел»,
- ⇒ «Історія Румунії»
- ⇒ «Україна і Революція на граніті».

Ці приклади стосуються ролі громадянського суспільства у первинній демократизації Східної Європи у 1980-1990-х роках та є важливими для розуміння традицій демократичних змін в цьому регіоні.

Також, можливо використовувати власні кейси та альтернативні варіанти держав: Білорусь, Грузія, Румунія, Україна.

Здобувачі мають працювати у групах та відповісти на питання:

- ⇒ Які основні факти ви можете навести з вашого прикладу?
- ⇒ Як вирішилась ситуація?
- ⇒ Які фактори, на вашу думку, найбільше вплинули на розв'язку ситуації? Поясніть ваші аргументи.

Для роботи над перехресним аналізом здобувачам надаються наступні запитання:

- ⇒ Що спільного у цих прикладах?
- ⇒ Чим приклади відрізняються?
- ⇒ Що можна дізнатися на основі схожих і відмінних рис?
- ⇒ Опишіть те, чим можуть допомогти різні типи ОГС, та яка форма їхньої співпраці важлива.

Матеріали для самостійного опрацювання

Здобувачам необхідно опрацювати тему «Соціальний капітал: значення та функції». Визначити спільні риси соціального капіталу. Виконати вправу у «Соціальний капітал, побудова соціальних мереж і користь від цього», що розміщена у Підручнику курсу. Видання друге, доповнене» (ст. 198-199). Під час виконання вправи посилайтесь на праці:

- ⇒ Джеймса Коулмена,
- ⇒ Роберта Патнема,
- ⇒ Девіда Г'юма.

ТЕМА 9: ВИКЛИКИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ГРОМАДЯНСЬКИМ

СУСПІЛЬСТВОМ.

План семінарського заняття

1. Виклики, пов'язані з громадянським суспільством.
2. Україна й громадянське суспільство.
3. Сучасна Україна та вплив на її формування інститутів громадянського суспільства.

Інтерактивні вправи

Вправа «Медіація – метод мирного вирішення конфліктів». Під час виконання цієї вправи здобувачі опановують навички, які можуть бути використані для мирного врегулювання конфліктів у професійному, громадському та приватному житті. Тему можна змінювати за поданням здобувачів чи викладача, щоб відобразити будь-яку суперечливу проблему, але в ній повинні бути представлені обидві сторони конфлікту. На цьому занятті здобувачі завдяки платформі Nearpod (<https://app.nearpod.com/?pin=2jdt8>), досліджуватимуть проблему недовіри між поліцією та членами громади, а також як громадяни об'єдналися заради просування своєї позиції.

Матеріали для самостійного опрацювання

У суспільстві існує багато проблем, які можуть бути вирішені ефективніше, якщо люди об'єднуються, щоб працювати разом. Іноді організації, до яких людина може приєднатися, вже існують, а буває і так, що потрібні нові організації або підходи. Проаналізуйте стан українського громадянського суспільства за наступними індикаторами:

- ⇒ кількість організацій громадянського суспільства та тенденції їх створення,
- ⇒ форми діяльності,

- ⇒ сфери впливу та діяльності,
- ⇒ кейси співпраці організацій громадянського суспільства з владою.

ТЕМА 10: ГРОМАДЯНСТВО І ДЕМОКРАТІЯ.

План семінарського заняття

1. Обов'язки громадян у демократичному суспільстві.
2. Переваги залучення до громадянської участі.
3. Методи участі в громадському житті.

Інтерактивні вправи

Вправа «4 кутки: Методи громадянської участі». Виконуючи цю вправу, здобувачі починають аналізувати методи громадянської участі у демократичних суспільствах. Здобувачам необхідно розглядають плюси і мінуси обраних методів, аналізуючи власні відповіді та слухаючи обґрунтування вибору інших студентів. Завдяки цьому методу навчання здобувачі можуть сформувати або вдосконалити наступні навички: здатність формулювати погляди, слухати інших, співпрацювати, оцінювати позиції інших.

Запропоновані методи:

- ⇒ балотуватися на посаду,
- ⇒ голосувати,
- ⇒ ділитися своїми поглядами з державними службовцями,
- ⇒ підвищувати свою обізнаність з суспільно важливих питань.

Здобувачі мають аргументувати чи змінилися методи громадської участі під час повномасштабного вторгнення.

Матеріали для самостійного опрацювання

Під час опрацювання даної теми зверніть увагу на методи участі громадян в громадському житті. Наведіть реальні кейси дієвих методів участі громадян. Кейси можна подавати у формі: звітності з офіційних сайтів, сторінок у соціальних мережах, відео у ЗМІ, фото заходів.

ТЕМА 11: ТИПИ ГРОМАДЯН.

План семінарського заняття

1. Чинники, що впливають на участь громадян у демократичних процесах.
2. Громадянська участь в Україні.
3. Оцінка методів участі в громадському житті.

Інтерактивні вправи

Вправа «Оцінка методів громадянської участі». Здобувачі мають проаналізувати різні способи (методи) залучення людей до громадського та політичного життя. Здобувачі розглянуть фактори, що впливають на вибір якогось конкретного методу, наприклад, фактор необхідного часу, фактор навичок, які потенційно потрібні для роботи, фактор ефективності певної

діяльності для досягнення змін, а також інші важливі фактори. Заняття складається з двох частин. У межах частини 1 здобувачі аналізують низку методів, а далі зроблять висновки про те, наскільки цінними є ті чи ті методи й коли кожен із них доцільно використовувати.

Надані методи:

- ⇒ пошук інформації в газетах, журналах і довідкових матеріалах та оцінка її достовірності;
- ⇒ голосування на місцевих і загальнодержавних виборах;
- ⇒ участь у політичній дискусії;
- ⇒ підписання петиції;
- ⇒ носіння значка або розміщення на машині наклейки, яка засвідчує підтримку актуального питання;
- ⇒ написання листів виборним посадовим особам, які представляють громадян;
- ⇒ пожертвування коштів партії або кандидату;
- ⇒ відвідування зустрічей для отримання інформації, обговорення питань або надання підтримки;
- ⇒ сприяння кампанії кандидата (активна допомога з мобілізацією підтримки кандидата за допомогою телефонних дзвінків, спілкування з друзями та сусідами або використання соціальних мереж);
- ⇒ лобіювання законів, що стосуються важливих для вас питань;
- ⇒ демонстрації у формі маршів, бойкотів, сидячого чи інших форм протесту;
- ⇒ діяльність у ролі посадової особи;
- ⇒ участь в актах громадянської непокори (недотримання законів і підкреслення наслідків цього, щоб продемонструвати, що закон чи політика є несправедливими, та підвищувати рівень обізнаності громадськості).

Матеріали для самостійного опрацювання

Здобувачам необхідно визначити до якого типу громадянина вони належать, за допомогою вправи «Який ви тип громадянина?». Для підготовки цього завдання здобувачі звертаються до класифікації типів громадян канадського соціолога Джоела Вестгаймера і американського соціолога Джозефа Кана та їх праці «Тип громадянина: політика виховання громадян для демократії».

ТЕМА 12: АКТИВНІ ГРОМАДЯНИ.

План семінарського заняття

1. Коротка історія громадської участі в Україні.
2. Типи громадян.
3. Громадянська дія на місцевому рівні.

Інтерактивні вправи

Вправа «Консультації з громадськістю» має на меті ознайомити здобувачів з процесом консультацій з громадськістю та проаналізувати активну роль, яку громадяни можуть відігравати, впливаючи на прийняття рішень на місцевому

рівні. Проведення симуляції консультації з громадськістю допоможе здобувачам зрозуміти цей процес та попрактикувати навички активної громадянської участі.

Для проведення цієї рольової гри може бути обране будь-яке суспільно важливе питання. Тема, яка пропонується для вправи «Комфортне місто має бути комфортним для всіх». Ролі, що надають здобувачам:

- ⇒ Представники інвестиційно-готельної компанії.
- ⇒ Об'єднання водіїв.
- ⇒ Історико-краєзнавче товариство «Збереження культурної спадщини»
- ⇒ Спілка прогресивних архітекторів «Сучасне місто»
- ⇒ Спілка органів студентського самоврядування
- ⇒ Молодіжне об'єднання вуличних видів спорту та велосипедистів «Адреналін»
- ⇒ Асоціація середнього та малого місцевого бізнесу
- ⇒ Екологічна організація «Зелене місто»
- ⇒ Мешканці прилеглих територій
- ⇒ Представники ЗМІ.

Матеріали для самостійного опрацювання

Дослідити громадську участь в Україні «до» та «після» повномасштабного вторгнення росії в Україну, у вигляді порівняльної таблиці. Обов'язкові індикатори:

- ⇒ сфери діяльності,
- ⇒ кількість волонтерських організацій,
- ⇒ територія реєстрації,
- ⇒ зв'язки з владою.

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Під час вивчення курсу здобувачі мають реалізувати проєкт соціальної дії, що має пряме відношення до тем, що вивчалися. Проєкт соціальної дії складається з кількох компонентів, обов'язкових до виконання. У деяких аспектах проєкт передбачає роботу в групах, однак поряд із цим він містить і низку завдань, які кожен член команди виконуватиме індивідуально. На основі спільного інтересу до вирішення виявленої проблеми у закладі вищої освіти (ЗВО), громаді, місті, регіоні або в Україні загалом будуть створені невеликі групи студентів (від 3 до 6 осіб).

Проект містить чіткий перелік кроків, що має виконати здобувач, це є необхідною передумовою ефективної реалізації проекту.

КРОК 1. Визначення суспільно важливої проблеми для дослідження	КРОК 6. Розробка проектної пропозиції та плану дій
КРОК 2. Розробка плану дослідження, спрямованого на визначення проблеми	КРОК 7. Реалізація плану дій
КРОК 3. Реалізація плану дослідження	КРОК 8. Підготовка групової презентації
КРОК 4. Досвід, отриманий під час дослідження	КРОК 9. Презентація проекту і відповіді на запитання
КРОК 5. Дослідження проблеми крізь призму 4-х тем курсу	КРОК 10. Індивідуальна рефлексія щодо досвіду, отриманого в процесі роботи над проектом

Здобувачам пропонується орієнтовний графік роботи на проектом.

Тиждень 1 –	Ознайомлення зі студентським проектом та визначення проблемних питань
Тиждень 2 –	Вибір проблеми та формування дослідницьких груп (Крок 1, початок реалізації Кроку 2)
Тиждень 3 –	Дослідження (Крок 2, початок реалізації Кроку 3)
Тиждень 4 –	Дослідження (Кроки 3 та 4)
Тиждень 5 –	Дослідження (Кроки 3 та 4)
Тиждень 6 –	Дослідження (Кроки 3 та 4)
Тиждень 7 –	Дослідження (Кроки 3 та 4)
Тиждень 8 –	Дослідження проблемного питання в контексті прав людини та заходів органів влади (Крок 5)
Тиждень 9 –	Дослідження проблемного питання в контексті громадянського суспільства та громадянської участі (Крок 5)
Тиждень 10 –	Розробка проектної пропозиції та плану дій (Крок 6)
Тиждень 11 –	Розробка проектної пропозиції та плану дій (Крок 6), початок реалізації плану дій (Крок 7)
Тиждень 12 –	Реалізація плану дій (Крок 7)
Тиждень 13 –	Реалізація плану дій (Крок 7) та підготовка групової презентації (Крок 8)
Тиждень 14 –	Презентація проекту (Кроки 9 та 10)

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Організація та оцінювання навчання визначена «Порядком оцінювання знань здобувачів вищої освіти у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса» та «Положенням про організацію освітньої діяльності у

Донецькому національному університеті імені Василя Стуса». Форми поточних і підсумкових контролів – розв’язання тестів, кейсів, прикладних завдання з метою засвоєння громадянських компетентностей. Протягом семестру у здобувачів вищої освіти є можливість заробити 100 балів – 65 балів за поточну роботу та 35 балів за студентський проект/залік.

У разі індивідуального графіку здобувачам вищої освіти рекомендується користуватися веб-платформою <https://demcourse.theworkademy.com/uk/admin-courses>. Платформа була розроблена Фундацією виборчих систем (IFES). На платформі розміщені відео-лекції, тестові завдання та інші завдання до тем курсу.

Умови нарахування балів, які отримують здобувачі за опитування - 5 балів.

- **5 балів здобувач отримує** за умови вчасної здачі ґрунтовно виконаного завдання усно/письмово, опрацювання баз матеріалів/моніторингів, надання вичерпних відповідей на питання викладача, а також активної роботи під час семінарського заняття;
- **4 бали здобувач отримує** за умови вчасної здачі ґрунтовно виконаного завдання усно/письмово, опрацювання матеріалів/моніторингів, надання неповних відповідей на питання викладача та участі під час семінарського заняття;
- **3-2 бали здобувач отримує** за усну/письмову відповідь, яка є частково правильною, нецілісною, фрагментарною, недостатньо аргументованою
- **1-0 балів здобувач отримує, коли** усна/письмова відповідь є неправильною або містить грубі помилки, здобувач демонструє незнання і нерозуміння навчального матеріалу, не може обґрунтувати свою думку

Умови на нарахування балів за студентський проект –35 балів.

- Студентський проект виконано відповідно до вимог та структури, презентація результатів дослідження демонструє доведення/спростування гіпотези, розроблено рекомендації та висновки, робота здана відповідно до встановлених дедлайнів – 35 балів.
- Студентський проект виконано відповідно до вимог, пропущені елементи структури, презентація результатів проектів демонструє частково доведення/спростування гіпотези, розроблено рекомендації та висновки, робота здана відповідно до встановлених дедлайнів – 30 балів.
- Студентський проект виконано відповідно до вимог, пропущені елементи структури, презентація частково демонструє результати дослідження, розроблено рекомендації та висновки, робота здана відповідно до встановлених дедлайнів – 20 балів.
- Студентський проект виконано не у повній мірі, пропущені елементи структури, презентація частково демонструє результати дослідження, не розроблено рекомендації та висновки, робота здана відповідно до встановлених дедлайнів – 10 балів.

- Студентський проект виконано не у повній мірі, пропущені елементи структури, не розроблено рекомендації та висновки, робота здана із запізненням на 7 дні – 5 балів

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виконавча влада (теоретичний і конституційний аспекти). Центр політико-правових реформ (ЦППр), 2016. URL: http://pravo.org.ua/ua/about/books/executive_authority/
2. Гендерні профілі 25 областей України. Проект ООН Жінки «Гендерна рівність у центрі реформ, миру та безпеки», 2019. URL: https://eu-ua.org/genderni-profil-25-oblastey-ukrayiny?fbclid=IwAR1a5deoPbaKQQ-4zeYKcf7hGdR3D7qIXU5_IH2VqNUgLFAH_1rh2qvmRgg
3. Громадські слухання. Міжнародний Республіканський Інститут, 2016. URL: https://www.iri.org.ua/sites/default/files/resources/Громадські_слухання.pdf
4. Громадянська обізнаність в Україні, Молдові та Білорусі. Київський міжнародний інститут соціології (КМІС), Програми розвитку ООН в Україні (ПРООН), 2016 р. URL: <https://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/DG/DHRP/Civic-literacy-UKR.pdf>
5. Європейська конвенція про права людини. Ратифіковано Верховною Радою України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004
6. Закон України «Про громадські об'єднання». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>
7. Закон України «Про доступ до публічної інформації». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>
8. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1207-18>
9. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/776/97-vr>
10. Звернення до народного депутата України. Програма USAID РАДА, Інтерньюз-Україна, 2017. URL: <http://radaprogram.org/videomaterials/zvernennya-do-narodnogo-deputata-ukrayiny>
11. Інструменти впливу громадян на місцеву владу. Український незалежний центр політичних досліджень (УНЦПД), 2017. URL: <http://ucipr.org.ua/publicdocs/Instruments.pdf>
12. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_207
13. Конвенція про права осіб з інвалідністю. Ратифіковано Верховною Радою України. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
14. Контроль за владою — практичні інструменти. Міжнародний республіканський інститут (IRI), 2017. URL: https://www.iri.org.ua/sites/default/files/resources/Контроль_за_владою_—_практичні_інструменти.pdf

15. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043
16. Онлайн-курс з громадянської освіти. Prometheus. URL: <https://prometheus.org.ua/civileducation/>
17. Онлайн-курс з громадянської освіти. Відкритий Університет Майдану. <https://vumonline.ua/courses/>
18. What Is International Humanitarian Law? International Committee of the Red Cross, 2004. URL: www.icrc.org/eng/assets/files/other/what_is_ihl.pdf
19. Larry Diamond. What Civil Society Can Do to Reform, Deepen, and Improve Democracy. Tokyo, June 12-13, 2001. URL: <https://web.stanford.edu/~ldiamond/papers/civJap.pdf>
20. Robert Putnam Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. Simon & Schuster Paperbacks, New York, 2000.
21. Francis Fukuyama Social Capital and Civil Society. IMF Conference on Second Generation Reforms, October 1, 1999. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/seminar/1999/reforms/fukuyama.htm>
22. How Can Citizens Participate? We the People: The Citizen & the Constitution, 2nd Edition. The Center for Civic Education, 1998. URL: <http://www.civiced.org/resources/curriculum/lesson-plans/456-how-can-citizens-participate>
23. Larry Diamond Rethinking Civil Society: Toward Democratic Consolidation. Journal of Democracy. 5(3). 1994.
24. Robert Putnam How to Make Democracy Work – Civil Traditions in Contemporary Italy. Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1993.